

„Átpolitizálódó” mindennapjaink A klinikum alapjainál

BESZÉLGETÉS ORMOS JENŐVEL

Két évtizede is lehet annak, amikor először lehetett immár könnyebben külföldre utazni honunkból, hogy rendszeresen találkozhattam — azóta sajnos elhunyt — unokatestvéreimmel a szomszédban, a jugoszláviai Újvidéken. Ily módon sokféle baráti társasággal jöhettem össze e számomra akkor merőben szokatlan, újszerű világban, számomra akkor merőben szokatlan és újszerű élményeket szerezve. Mindenekelőtt azt, hogy arrafelé és akkor merőben oldottabbak, vidámabbak és könnyedebbek voltak az emberek, mint mifelénk. Utólag visszatérintve pedig mindehhez azt is hozzátehetem, hogy messze önállóbbak voltak a nálunk megszokott mintához hasonlítva, és sokkal inkább álltak meg független személyiségként a saját lábukon, mint az mifelénk szokás. Igaz, azóta sok minden történt Jugoszláviában. De az azóta egyre kiterjedtebb utazási lehetőségeink következtében ezt az akkoriban számomra elgondolkodtató jelenséget több ízben volt alkalmam tanulmányozni jó néhány nyugat-európai országban, a tíz-húsz esztendővel ezelőtti jugoszláv jelenség sokkal kifejezettebb, egyértelműbb és kiteljesedettebb, mai formájában. Vagyis alkalmam volt találkozni — sokféle rétegből és sok országban — oldott, jókedélyű emberekkel, akikről azt is meg kellett állapítanom, hogy — legyen szó munkásról, vállalkozóról, orvosról, kisnyugdíjasról, vezető menedzserrel — messze önállóbb, függetlenebb személyiségek, mint hazai megfelelőik típusai. Mint az elkeseredésre, befeléfordulásra, önpusztításra vagy éppen időnként robbanó feszültségek élesztésére hajlamos itthoni milliók. Nos, a magán- és közéleti szféra viszonylag éles feszültségektől terhes keleti, s viszonylag oldottabb nyugati mintájának eltérése — alighanem még egy kisebb misét.

Kezdjük talán a — bányászstrájk-
kal. Amiből sok éven át sok volt mondjuk Nagy-Britanniában, s amiből nem is olyan régen mifelénk is akadt egy. Nos, hogy zajlottak e strájkok Angliában? Amíg jó pár évig csak arról volt szó, hogy a bányák csökkenő jövedelmezőségéből adódó terheket ne elsősorban a bányászok viseljék, hanem mondjuk a tulajdonosok is, strájkokkal kényszerítették őket (köztük az államot is) a csökkenő profit elfogadására, addig — különböző kompromisszumokkal — teljesítették a bányászok követeléseit. Aztán elérkezett az az idő, amikor a bányászok bérköveteléseinek semmiképpen sem szolgálhatott fedezetül az immár nem létező profit és az akkor már élő állami támogatás sem. Anglia válaszul elé került. Vagy fontmilliárdokat öl a bányászatba és mondjuk a világgazdasági ár háromszorosáért lesz szene, vagy ezeket a milliárdokat nem a tarthatatlan jelen konzerválására, hanem a jövőre költve — vagyis például a kutatásokra, műszaki fejlesztésre stb. — vállalja az éles társadalmi konfliktust, azzal, hogy a tudományokra, a műszaki fejlesztésre költött milliárdok árán fejlett gazdaságra tesz szert, amelynek produktumai révén bármikor képes olcsó, világgiazi áron energiahordozókat beszerezni, a megmaradt, jelentős nemzetgazdasági hasznóból pedig gyors ütemben fejlődni.

Nos, Nagy-Britannia ez utóbbi megoldást választotta. Azaz nem fojtogatta agyon addókkal a gazdaság fejlettebb szféráit, hogy cserébe támogathassa a mind drágább és elavultabb bányászatot vagy „ólmós” nyomdászatot, inkább adócsökkentésekkel kedvezményezte a világgiacon versenyképes, a 21. század felé mutató termelési eljárásokat, vélvén, hogy azok hasznából bőségesen mód nyílik majd az ország számára szükséges alacsony szellemi hányadot tartalmazó termékek — energiahordozók, nyersanyagok stb. — egyre olcsóbb beszerzésére. Az idő pedig a „vasladyt” igazolta és a konzervatív párt gazdasági „liberalizmusát”, amelynek eredményeképpen Nagy-Britannia sok-sok társadalmi feszültség és kemény strájkidőszakok után, az előremenekülés útján Európa egyik „beteg emberéből” e földrész egyik legvirulósabb gazdaságává vált. Aminek hasznát most az ország egyetemlegesen élvezi, s amely fejlődésnek az is ára volt, hogy többmillió ember veszítse el hagyományos munkáját, legyen kénytelen új szakmát tanulni, új munkába, vállalkozásba kezdeni.

Alighanem mindannyiunk számára emlékeztetek a néhány évvel ezelőtti megrázó képsorok az angliai nagy bányász- illetve nyomdászstrájkokról. Őszintén szólva még ma is, utólag is, látva a követeléseknek mereven ellenálló állami és vállalati politika kiváló eredményeit és hasznait, szóval, még ma is óhatatlan rokonszenvet kell, hogy érezzek a munkájukat, megélhetésüket, családjuk jövőjét féltő bányászok és nyomdászok iránt. Még akkor is, ha immár tudom, hogy azoknak az akkor végül is utcára került bányászoknak, nyomdászoknak legnagyobb hányada immár sokkal jobban él és keres, mintha akkor a kormányzat és a vállalatok-vállalkozók engedtek volna követeléseiknek, s mind nagyobb bértért fönttartottak volna mind korszerűtlenebb s mind veszteségesebb gazdasági tevékenységeket. Akkor az ő jövedelmük és az angol társadalom életszínvonala legalább harmadával lenne kevesebb — a mostaninál.

Hogy miért hozom elő most ezt a példát? Azért, mert úgy érzem, mi folyamatosan más utakat járunk

Amíg mások, a világ fejlettebb fertálya előre menekül, mi rendre meghátrálunk, rendre egyre több pénzt veszünk el onnan, ahol keletkezik, vagyis a húzóágazatoktól — lebénítva őket! —, hogy e jövedelemből a múlt iparát és tevékenységeit támogassuk, tartsuk életben. És közben egyre kevesebbet szánunk a tudományokra, a képzésre, a kutatásra, a technológiai-technikai fejlesztésre, azaz a jövőre. E negatív spirált valaha éppen a társadalmi béke megőrzése érdekében indítottuk be — nem vállalva a gazdasági szerkezetváltás és korszerűsítés szükségképpen velejáró társadalmi konfliktusait! —, mára pedig éppen e negatív spirál kiéleződése hozza szinte lehetetlenül éles helyzetbe társadalmunkat.

A legnagyobb aggodalmam ebben a helyzetben természetesen az, hogy manapság a társadalom minden rétege „politikai” döntésként kiált. „Politikai” döntést vár a tudomány, az oktatás, az egészségügy, a fejlett és az elmaradt, a múltat képviselő ipar: vajon mi legyen vele? S e politikai döntések iránti igény ma már egyre élesebben egzisztenciális alapproblémaként jelenik meg a napi politikai küzdőterem, hisz a társadalom mind szélesebb rétegei kénytelenek a társadalmi- és a létminimum határára egzisztálni. És természetesen is lehet e helyzetben tekinteni ezt az „átpolitizált” nyomás-gyakorlást és mind élesebb követelések-halmazt, hisz a kormányzat és a politika még ma is sokszor a régi, bevett reflexek szerint igyekszik megfelelni immár betölthetetlennek tűnő feladatoknak: az „igazságos” elosztás gyakorlásának a társadalmi konszenzus, „békesség” egyre reménytelenebb fönntartásának illuzórikus reményében. Jelenleg ugyanis úgy tűnik, hogy egyre inkább a meg nem termelt nemzeti jövedelem mind nagyobb hányadért folyó harc terepévé válik ez a régóta érdekellentétektől szabdalta magyar társadalom.

Természetes mindezek után a kérdés: akkor mi lehet a kiút? Nos, alighanem az, hogy — amint az az MSZMP programjában szerepelni látszik — a jövőben egyre kevésbé hagyjuk „átpolitizálódni” a gazdaságot. Például abból kiindulva, hogy egy angol vájár a régi „szép” időkben sem igen keresett annyit, mint egy középsikolai tanár, nem is beszélve egy röntgen szakorvostól vagy egy eredményeket fölmutató tudományos kutatóról. (Ez utóbbiak jövedelmének jó, ha egyharmadát-felét elérte.) Mifelénk viszont jelenleg éppen fordított az arány: egy vájár két-háromszor annyit

keres, mint egy tanár vagy egy röntgen-szakorvos vagy eredményes kutató. Mégis, ha nálunk bányászstrájk van, államtitkár igyekszik egyeztetni, akár a parlament és a pénzügyi kormányzat kontójára elhamarkodott ígéreteket is tenni, csak hogy elcsituljanak a kedélyek. Ilyenre pedig aligha kerülne sor mondjuk tudományos kutatók esetében.

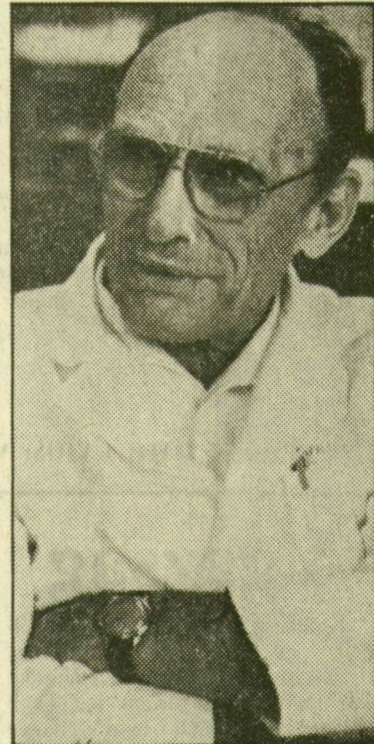
Tudom, a példa sántít. Csakhogy éppen ott van a kutya elásva, ahol sántít. Mármint a példa. Hisz nálunk évtizedeken át „átpolitizálódtak” a mindennapok, s piaci — nyitott és világgazdaságba orientált piaci — viszonyok hiányában, valódi értékrendszer hiányában elsősorban politikai döntéseken és e döntések következményrendszerén múlott: mi mit ér? Mert amíg minálunk azért lesz bányász — és azért lett azzá évtizedek óta — valaki, hogy kiemelkedően jól keressen. Angliában mindenkoron azért, mert képzettség, tudás híján nem tudta drágábban, a munkaerő-túlkínálat következtében pedig „elegánsabban” eladni önnön munkaerőjét. Ráadásul nálunk a munkaerő-kereslet sokáig torzított volt, s ily módon torzan határozta meg a munkaerő árát. Mert a „teljes foglalkoztatottság” mindenáron való erőltetésével — bérszínvonal-szabályozás stb.! —, s a korszerűsödő ágazatok „állami kizsákmányolása” (elvonások) következtében éppen a képzetlen munkavállalók ázsioja és bére szökött magasra, ellentétben a világgfolyamatokkal. A társadalmi kereslet — kielégítetlen kereslet — pedig éppen a világgfolyamatokba illeszkedik, legyen szó autóról vagy elektronikai cikkekről. Vagyis a legmagasabban kvalifikált szellemi és szakmunkát magában foglaló termékekről.

Úgy tűnik, éppen manapság sok minden változóban van. Úgy tűnik, hogy még egy nekirugaszkodást próbálunk: megmaradhatunk-e a fejlettebb világnak legalább peremén. De ehhez az is kellene, hogy a kormányzat végre legyen következetesebb piacteremtő szándékában, s önmaga ne álljon első helyen a „meg nem termelt nemzeti jövedelem” nevű kőc elosztásáért marakodók táborában. Például a költségvetési-állami kiadások határozott csökkentése, a termelési dotációk egyértelmű, mondjuk évi egyharmados csökkentése eredményeként.

Ha pedig egy megújuló kormányzat képes lesz a társadalommal szemben toleránsabban viselkedni, érvényesülni hagyva a piaci viszonyokat, a „civil” szférát, akkor föltehetően a mainál sokkal egyértelműbben zárkozhat el az „átpolitizált”, s így vállalat helyett államra és politikára vonatkoztatott, piaci viszonyok híján gazdaságból politikaivá avanszálódó követelések elől. Ha pedig fokozatosan, néhány év alatt mind egyértelműbbé válnak mifelénk is a valódi piaci viszonyok, amikor a javakat egyének és vállalatnak immár nem egy felsőbb, kormányzati jóindulat osztja el, álságosan és elvonáskényszerbe szedülve, akkor — sok kín, vergődés, egyénicsaládi és társadalmi konfliktus árán és azokat túlhaladva —, talán mi, magyarok is egyszer fölfedezhetünk az önálló, autonóm, saját sorsát tudatosan irányító, embertípus oldott feszültségmentességét, természetes jókedélyét, önmaga és a társadalom iránt érzett természetes, független felelősségét, önbizalmát.

S ez a cél akkor is megfontolandó, ha évtizedekben mérhető a táv

SZÁVAY ISTVÁN

Korpássy Béla halála után, 27 évvel ezelőtt bízták meg a kórbonctani intézet vezetői feladatainak ellátásával Ormos Jenőt. A szegedi egyetemen Korpássy előtt 1929-től 1945-ig az a Baló professzor volt az intézet vezetője, akit Ormos professzor szellemi nagyapjának nevez. Veszprémi és Balogh professzorok fölemlítésével visszamehetnénk egészen Kolozsvárig, hogy aztán a menekült egyetem történetét előlről kezdve eljussunk Ormos Jenőig, akit huszonöt éve neveztek ki tanszékvezetőnek. E negyedszázados jubileum kapcsán ültünk le beszélgetni.

— Professzor úr, ennyi idő után számot vetve mi adhat okot önnek az elégedettségére?

— Elsősorban az, hogy ilyen hosszú ideig, ennyire mostoha körülmények között különösebben nagy baj nélkül tudtam dolgozni. Tudja, én babonás ember vagyok. Elődeim ötvenötödik születésnapjuk előtt vagy meghaltak vagy máshová távoztak. Most, hatvanhat évesen, ezen a helyen ülve, azt is pozitívumnak veszem, hogy egyáltalán itt vagyok.

— És miért lehet elégedetlen?

— Ebben az épületben van az intézet, ideiglenesen, 1921 óta. A kórbonctan feladata az, hogy szolgálja a klinikumot, mi 67 éve ugyanakkora területen látjuk el az egyre gyarapodó diagnosztikai és boncolási feladatokat. Tudom, hogy minket általában nem sorolnak a gyógyító orvosok közé, pedig mindkét alapfeladatunk ellátásával a gyógyvizit támogatjuk. Élő szöveteket is vizsgálunk, diagnosztizálunk, és a boncolási eredmények is beépülnek az orvostudományba. Arról nem is beszélve, hogy alapos statisztikákat néhány területen csak a kórbonctan fölismerései alapján lehet készíteni.

— Mi a feladata ezeken túl az intézetnek?

— Az oktatás és a kutatás. Nyugodtan állíthatom, hogy a klinikum alapja a kórbonctan és a kórellettan, így a hallgatók a betegségek legtöbbjéről nálunk hallanak először. Az egyetemi oktatóktól joggal várják el, hogy végezzenek kutatómunkát is, ezért nekünk erre is ügyelnünk kell.

— Úgy tudom, rengeteget dolgoznak a patológusok.

— Ez így van. Itt naponta tíz óránál többet kell dolgoznia mindenkinek. Én reggel nyolctól este fél nyolcig dolgozom itt és mindig viszek haza munkát. Csak nyaranta járok le a Tiszára, ez a kikapcsolódásom.

— Gondolom, nyugodtan tippelhetem azt, hogy ezzel szemben alacsony a jövedelem.

— Itt a rutinterhelés olyan, mint a klinikán, a fizetés meg olyan alacsony, akár az elméleti intézetekben. Nem is csodálkozom azon, hogy sok fiatal kolléga néhány év után valamelyik klinikán keres magának helyet.

— Professzor úr, amióta itt dolgozik, hogyan változott a kórbonctan, mint tudomány megismerés?

— 1946-ban kerültem ide, akkorra az emberi betegségeket már megfigyelték, új felfedezésre nem nagyon számíthattunk. Az intézetben és a szakmában mindenütt kísérletes kutatások álltak az előtérben, így én is állatkísérleteket folytattam. A hatvanas évek körül aztán újra az emberi betegségekkel foglalkoztunk jobban. Ebben az időben új gyógyító eljárásokat vezettek be, új elváltozásokat figyelhattunk meg.

— Szegeden például a művese kezelés, majd a veseátültetés jelentett újdonságot.

— Sok olyan embert életben tartottak, akik különben meghaltak volna. Ezért rajtuk — elhunytuk után — teljesen új elváltozásokat vizsgálhattunk. Egyik kollégánk ezt szellemesen Styxen túli elváltozásoknak nevezte.

— Miért kötött ki éppen a vese kutatásánál?

— Egyrészt azért, mert Szegeden már az ötvenes évek közepétől foglalkoztak a művese kezeléssel és a kilökődési reakciót én figyelhettem meg, másrészt, amikor kimentem Düsseldorfba, hogy megtanuljam az elektromikroszkóp használatát, akkor a német kolléga éppen a vese szerkezetével foglalkozott. Ez 1961-ben történt, tehát a veseátültetés idején, 1963-ban már számíthattak rám a belgyógyász és sebész kollégák.

— Volt-e olyan megfigyelése, amiben előneked mondhatta magát?

— Van egy eljárás, a vesebiopszia, amely alkalmazásakor egy tűvel egy parányi hengersizövet szívunk ki. Egyszer véletlenül a lépét szúrták meg, s ezt az anyagot összehasonlítva a veséből nyert mintával kiderült: a lépben is kimutatható az a betegség, amit addig csak a vesénél tapasztaltunk. Ezt a megfigyelésemet többen igazolták, miután publikáltam.

— Azt mondják, a kórbonctanon nincs olyan orvos, aki erre a szakmára készült volna, csak a végén legfőlőbb ittragad. Ha újra kezdené, ezt a pályát választaná?

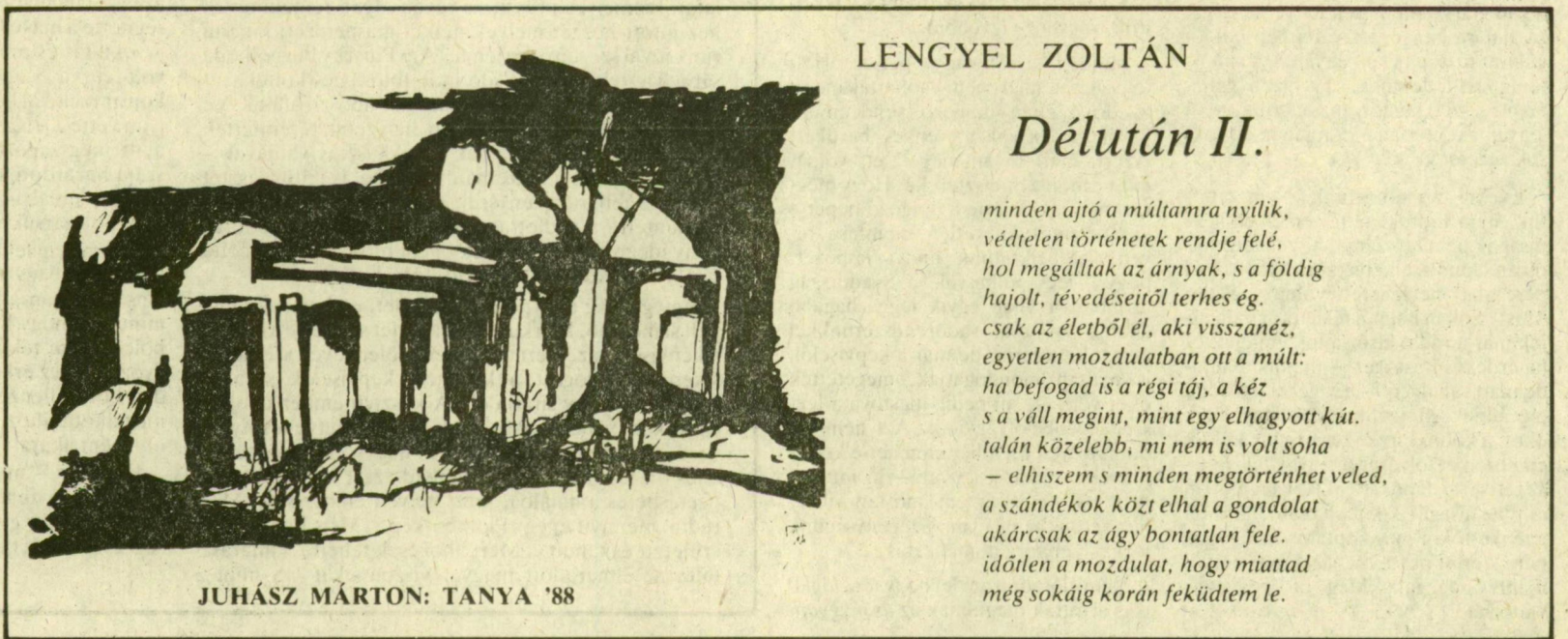
— Most már azt mondom, hogy igen. De a kérdés háromfelé bontható. Hogy orvos lennék-e újra, erre egyértelmű igen a válasz. Hogy kórboncnok-e? Ma már tudom, hogy itt minden klinikum megismerhető, legalábbis az elmélet szintjén, tehát így, utólag, itt is igen a válasz. Hogy tanszékvezető lennék-e? A mai viszonyok között csak egy tanszékvezető dolgozhat 70 éves koráig. Mivel elég erőt érzek még magamban ahhoz, hogy dolgozzak, erre is igenlő választ adok. Talán nem teljesen haszontalan, amit csinálok.

DLUSZTUS IMRE

LENGYEL ZOLTÁN

Délután II.

minden ajtó a múltamra nyílik,
védtelen történetek rendje felé,
hol megálltak az árnyak, s a földig
hajolt, tévedéseitől terhes é.
csak az életből él, aki visszanez,
egyetlen mozdulatban ott a múlt:
ha befogad is a régi táj, a kéz
s a váll megint, mint egy elhagyott kút.
talán közelebb, mi nem is volt soha
— elhiszem s minden megtörténhet veled,
a szándékok közt elhal a gondolat
akárcsak az ágy bontatlan fele.
időtlen a mozdulat, hogy miattad
még sokáig korán feküdtem le.

JUHÁSZ MÁRTON: TANYA '88